

Realism eller illusion, en komplettering

av Bengt Gustafsson

Résumé

The executive group for the project *The Swedish National Defence and the Cold War* has, together with a co-opted researcher, written an anthology concerning the Cold War period in which they examine the realism of Sweden's applied security policy. In spite of the writers' competence and knowledge, I actually miss an important ingredient, namely the increased strategic importance of Scandinavia for the superpowers as a consequence of the performance of air forces and nuclear weapons.

LEDNINGSGRUPPEN FÖR FOKK-PROJEKTET med adjungerad professor emeritus Karl Molin har skrivit en antologi om det kalla kriget.¹ Det är en innehållsrik bok, med rika källor, där författarna från sina olika utgångspunkter prövar om den säkerhetspolitik Sverige förde var realistisk eller byggde på alltför optimistiska bedömningar. Beroende på författarnas kompetens och kunskaper, saknar jag att de inte särskilt tar upp en tidig viktig strategisk förändring som verkligen påverkar deras frågeställning. Jag tycker mig också se några mindre sakfel, som det kanske må tillåtas mig att kommentera.

Ingen av författarna tar egentligen upp att Skandinavien strategiska betydelse för stormakterna hade ökat väsentligt inför det andra världskriget genom flygstridskrafternas tillkomst. Tex kunde Santesson, då han² kortfattat berättar om att Sverige från 1943 ”bytte sida”, noterat att Sverige under de två sista åren av kriget – trots den deklarerade neutraliteten – lät brittiska och amerikanska bombflygplan flyga över Götaland på sin väg att bomba i Nazityskland. Genom att runda Skagen kunde de undvika det starkare tyska luftförsvaret längs den kontinentala västkusten (Kammhuberlinjen). Som Leif Leifland visat kunde de göra det utan några större svenska diplomatiska protester eller försök att förhindra det med militära medel.³

En helvetisk nymodighet

Redan 1934 framhöll Winston Churchill i underhuset att ”... flygvapen – en helvetisk nymodighet – en gång för alla skulle ändra den framtida krigsföringen ...”.⁴ Betydelsen av Skandinavien s lufttrum ökade inte mindre sedan bägge stormakterna skaffat sig kärnvapen. Med gränsen mellan DDR och Västtyskland väster om Skåne hade Sovjet sitt luftförsvaret framskjutet liksom Nazityskland hade på 1940-talet. För västmakterna var därför flygvägen över Skandinavien lika naturlig som den tidigare varit över Götaland. Särskilt sedan Norge anslutit sig till Nato och som Sverige förut visat att det gick väl för sig. Detta är behandlat i ett särtryck av *KKrVAHT*.⁵

Där framgår att USA efter Pragkuppen 1948 flyttade fram delar av sitt strategiska bombflyg (SAC) till Storbritannien. (Från slutet av 1950-talet kunde man med B-52 flyga direkt över Atlanten.) Beroende på Natos underläge vad gäller markstridskrafter i Europa planerade USA att möta ett sovjetiskt angrepp på kontinenten med ett stort upplagt flygföretag över Skandinavien mot mål i Sovjetunionen och kommunikationerna mot Västeuropa, om nödvändigt med kärnvapen. Framflyttade baser i Norge (Sola, Gardemoen och Bodö) förbereddes från

1952, en del med viss amerikansk personal och materiel för att montera ihop kärnvapen. Omgruppering från UK och USA till Norge övades regelbundet. Ammunitionsförråd för kärnvapnen förbereddes. Amerikanska reserver av konventionella vapen lagrades redan i fred.

Norskt flyg skulle i varje fall till slutet av 1970-talet delta i operationen.⁶ En särskild enhet (3rd Air Force Task Force North), grupperad på Flesland, ställdes senare till *Nordkommandoen i Kolsås* förfogande för möjligheten till kärnvapenförsvar av Norge självt. Så det handlade inte om att Natos flyg först efter veckor skulle använda svenskt luftrum⁷ utan snarare inom första veckan! Beredskapen för uthållig användning av kärnvapen kunde vara lägre, om de inte förts fram till Norge före krigsutbrott. I så fall fick uthålligheten i början bygga på lager i Storbritannien eller hemma i USA.

Nato kunde dragit in oss istället

För Sovjet borde det inte ha ansetts angeläget att angripa Sverige över Östersjön före eller samtidigt med angrepp mot Nato. Vad gällde sjö- och flygstridskrafter var man nämligen klart underlägsen västmakterna. Varför då dra in de länge starka svenska flygstridskrafterna och ubåtsförbanden eller sjömineringskapaciteten så länge slaget stod om Östersjön och de danska sunden? Enligt Sovjets från 1961 för Warszawapaktens antagna ”förekommande strategin” skulle ju Polen och Östtyskland snarast ockupera Danmark samt WP:s samlade Östersjöflotta bryta sig ut genom de danska sunden för att genom röjda leder kunna överföras till Nordsjön och Atlanten.⁸

Underhåll av WP:s ”Nordsjöflotta” skulle förberedas genom att en rysk luftlandsättning tog Kielkanalen, som skall öppnas upp

av Östtysklands marin, vilken också skulle ordna till en marinbas vid Nordsjön.

Hur hade då Sovjet agerat när Nato började använda svenskt luftrum? Det beror väl på om slaget om Östersjön och dess utlopp hade följt Sovjets planer eller ej under denna första vecka. Hade det gått Sovjet väl i händerna hade vi om inte annat säkert drabbats av flyganfall mot t ex Stockholm⁹ och Arlanda. Hade kärnvapen kommit till användning tidigare hade de säkert också använts här eller, om inte, kanske hot om att de skulle komma till användning nyttjats. Om Västtyskland också hade börjat använda våra skärgårdar som marina baser, vilket var förberett, hade sannolikt sådana områden och Natoanvända flygbaser¹⁰ också blivit bekämpade av flyg. Hade det däremot gått illa för Sovjet kunde det ha blivit som på 1940-talet: det officiellt neutrala landet hade lugnt låtit Natoflyget hålla på.

Kanske Sovjet var på Nordkalotten

Senast i samband med att slaget om Östersjön började, kunde Sovjet kuppattat försökt ta Nordnorge. Parallellt härmed kunde man ha fört upp tillräckligt starka stridskrafter mot Murmanskområdet för att sedan våga sig på att säkra underhållslinjer via Finland och Nord-sverige till Norge i syfte att bygga ut ett luftförsvar för Norska havet och säkra egna framskjutna marina basområden. Det kanske är av intresse att jag en gång i början på 1980-talet hörde Lord Carrington (som Natos generalsekreterare) säga: ”Vem vill riskera att hamna i ett kärnvapenkrig för att försvara Nordnorge?” Enligt Lennart Ljungs dagbok hade Kissinger sagt ungefär detsamma till honom.

Vid ett PHP-möte¹¹ i Bodö för några år sedan avlyssnade Kent Zetterberg och jag en rysk redovisning i vilken berättades dels att

Sovjet i sin planering endast avsatt tio divisioner för operationer mot TVD Nordväst, det vill säga Norden (utom Danmark), dels att vid en studie genomförd i början av 1980-talet om ett Europapackig hade WP:s samlade Östersjöflotta förlorat slaget om Östersjön och huvuddelen av den nedkämpats på ett par dagar. Orsak: främst eftersläpande teknisk utveckling. Det kanske inte var så underligt att Gorbatjov 1987 gick över till en mer defensiv strategi: försvar vid egen gräns. Det var svårt att uppfatta då, för ockupations-trupperna var kvar i hela Östeuropa fram till början av 1990-talet.¹²

Vilka slutsatser kan dras av detta

Visst försvagades vårt försvar efter 1968. Dock hade vi ett bättre repetitionsövande än vad många som Santesson påstår.¹³ Vi prioriterade faktiskt storövningarna. T ex infördes 1980 Försvarsmaktsövningar (FMÖ) av Lennart Ljung.¹⁴ Det var stora övningar med mer än 20 000 deltagare och med förband från alla tre försvarsgrenarna. De leddes av den MB där övningen hölls företrädesvis med dennes i planerna tilldelade krigsförband.¹⁵ Övningarna syfte var att så långt möjligt pröva förbandens krigsduglighet samt samöva dem i deras olika uppgifter. Vi var ganska duktiga på att planera och genomföra sådana övningar och hade frikostiga säkerhetsregler i en internationell jämförelse. Vi hade också ofta övningar i beredskapshöjning med fredsorganisationens resurser för att förbereda oss för att möta ”strategiskt överfall”. Så jag för min del, delar helt Zetterbergs slutsats:¹⁶ ”Sveriges säkerhetspolitik under kalla kriget var enligt min mening både realpolitisk och realistisk i det egna närområdet, d v s Nordeuropa. Stödet från USA var här avgörande.”

Det är nog endast de som fortfarande inte vill ta åt sig hela vidden av detta stöd som har en mer pessimistisk uppfattning. I en av mina FOKK-böcker¹⁷ har jag i slutkapitlet ”Hur stämde vår säkerhets- och försvarspolitik med hotbilden?” sammanfattat det sålunda:

Om Sverige förhöll sig neutralt, behövde Sovjetunionen ej heller ta sig an det starka svenska flygvapnet. Det var ju denna typ av stridskrafter med vilka England och USA kunde ingripa till Danmarks och Nordnorges försvar. Sovjetunionen var sålunda särskilt betjänt av att undvika onödiga läsningar av sådana stridskrafter mot en sekundär fiende./.../ Sjö- och flygstridskrafter var den typ av stridskrafter som skulle vara avgörande i kampen med Nato om Norska havet och Nordsjön, d v s den eftersträfvade ”maritima försvarszonen”.¹⁸

I varje fall tills Sovjetunionen hade kontroll över Östersjöutloppen verkade detta förhållande krigsavhållande för angrepp mot vårt land, vilket de som sysslade med militärstrategiska frågor också under 1960-talet borde ha framhållit för politikerna och lärt ut på högre militära skolor.¹⁹ Och om det stämmer att Sovjet endast avdelat tio divisioner för TVD Nordväst, så hade det ju endast räckt till *en* operationsriktning inbegripande Sverige, t ex den på Nordkalotten. Det var nog viktigare att också ta Sydnorge, som var en uppgift också för Polen huvuddelen av tiden. Ett spetsnazförband hade rekognoserat för landsättning i Bergenområdet, som också var utsatt för ubåtskränkningar på 1980-talet.

Några kommentarer i övrigt

Det finns naturligtvis påståenden här och var i texten, förutom de som redan hänvisats till i det föregående, som inte tar hänsyn till det norska forskningresultat som jag använde

för analysen i ovan nämnt särtryck. Del av FOKK-ledningen anser kanske inte att Nato var berett att dra oss in i deras krig med WP, men över till några kommentarer till texten i övrigt.

Olof Santesson citerar Gunnar Artéus: ”... fredsbevarande insatser som militärledningen ryggade för.” För min del har jag inte sett någon källa för påståendet. I mitt eget fall tog jag gärna emot sådana erbjudande, då det var enda sättet att få någon kvittens på att vi fortfarande efter 200 fredså kunde utbilda officerare och soldater samt samöva förband.

Olof Santesson nämner också utredningen *Sverige under kalla kriget* med Karl Molin som medförfattare. Han har tidigare recenserat slutrapporten och jag i min tur har – främst mot bakgrund av deras dåliga hantering av ubåtsfrågan – haft två inlägg i *KKrVAHT*.²⁰

Santesson skriver också: ”Några formliga stabsöverläggningar för strid tillsammans med USA och dess allierade hade heller inte fått förekomma.” Flottan talade nog redan på 1940-talet med engelsmännen om hur de skulle samarbeta i fred och krig. Bland annat minröjde de vid krigsslutet tillsammans i Öresund. Som chef för I 19 tog Nils Swedlund emot kronprins Olaf av Norge och talade om försvaret av Nordkalotten. 1947 seglade han längs Västkusten med den danske generalstabschefen Möller och med den norska försvarsstabschefen Ole Berg, som han lärt känna redan i Stockholm under kriget. Som omnämns lämnade försvarsminister Allan Vougt 1951 (säkert på Erlanders uppdrag) över en VPM om den svenska försvarsplanen till den brittiska försvarsledningen. Den svenska försvarstaben har (med regeringens goda minne) haft regelbundna möten med den brittiska ledningen, vilka fortsatte i varje fall på min tid. Efter hand hade försvarsgrenarna även

operativa samtal med sina kolleger i Norge, Danmark, Västtyskland och UK, t ex med Danmark om bevakning i fred och mineringar i krig av Öresund (BoMö). Från 1940-talet till i början av 1960-talet, då försvarsstabschefen Curt Göransson förbjöd det, pågick också samtal mellan de regionala cheferna i Sverige och Norge. (En del fortsatte nog trots förbudet.)

I samband med införandet av militärstyrke i Polen 1981 var det inte endast *förberedelser för*, utan regeringen inkallade i november värnpliktiga till tre torpedbåtar för sjökontroll sydost Blekinge. De hemförlovades någon gång i januari, då inga polska flyktingar hade dykt upp. De understöddes av två isbrytare, som ju kunde ta ombord helikoptrar.

Karl Molin skriver om 1968 års politiska beslut om försvaret att ”... ÖB berövades ett starkt argument för fortsatt upprustning.” Upprustning är en felaktig beskrivning. Redan i 1958 års beslut, som är så positivt för försvaret i stort, fattades beslut som innebar en påbörjad nedrustning av flottan. All vår fartygsbundna ubåtsjaktförmåga var ju nedlagd innan vi var på det klara med att vi kränktes flera gånger om året av sovjetryska ubåtar, varav många var sk miniubåtar.

Herman Fältström skriver ”Materielanslaget ökas årligen med 2 ½ % ...” Det var så, när det gäller en kort tid på 1990-talet, men i 1958 års beslut gällde det väl för hela budgeten? Vidare: ”Östersjömarinen är fortsatt defensivt inriktad.” Som framgår av mitt inledande berättande är den offensivt inriktad från början av 1960-talet till i varje fall fram mot mitten av 80-talet. Armén hade rätt gott om pansarvärnsrobotar i slutet av perioden och både marinen och flygvapnet fick Rb 15 för sjömålsbekämpning.

Västmakterna avsåg än en gång använda svenskt luftrum

Längre fram följer: ”Det förutsattes att man så långt som möjligt skulle undvika att dra in Sverige i kriget och att främst USA, inte fick tillgång till svenskt luft-, sjö- och landterritorium.” Som framgår av min inledning bestämdes användning av det svenska luftrummet av Natos luftoperativa behov. För min del tror jag inte att Sverige hade försökt hindra denna användning, då ju krig pågick mellan stormaktsblocken i vårt närområde och kanske till och med hade börjat på Nordkalotten. Det fanns ju för övrigt förberedelser gjorda i Sverige för att stödja dessa Natoöverflygningar.²¹

Enligt min uppfattning fanns det många sammanhängande skäl till att USA i början av 1980-talet antar en ny ”maritime strategy”. Utgångspunkten för alla samtidiga åtgärder var att den nye presidenten, Ronald Reagan, ville sätta en allmän press på Sovjetunionen, ekonomiskt och militärt. Han fick t ex Saudiarabien att sänka oljepriset, USA påbörjade *Strategic Defence Initiative* samt stödde det fackliga upproret i Polen, bland annat via Sverige.²²

Bo Hugemark skriver ”Nato skulle visserligen ha fler flygstridskrafter/.../, men samordningen med det svenska försvaret vara svårt att improvisera i det kaotiska läget.” Vad gäller sjö- och flygstridskrafter delar jag inte denna bedömning.²³ Redan i fred hade vi sådana korridorer för Natoubåtar t ex i södra Östersjön.

Bertil Wennerholm skriver ”Där /FHS/ förutsattes såväl att Sverige skulle utsättas för insatser av kärnvapen, som att vi skulle få stöd av Nato med insatser av sådana efter svenska önskemål.” Ja, själv har jag i något sammanhang skrivit om att när försvarsstaben skulle lämna ut handlingar till Neutralitetspolitikkommissionen, frågade

handläggarna ibland mig om de verkligen skulle lämna ”den här”? Det gällde en gång en inte registrerad handling, som var en uppteckning från en övning som Lennart Ljung haft med en begränsad del av en milostab och gällde målval för kärnvapen. Så visst trodde vi oss ha tillgång till amerikanska kärnvapen och liggande under det amerikanska kärnvapenparaplyet. Troligen med all rätt!

Det europeiska kärnvapenkriget²⁴

Frågan är om någon av stormakterna från mitten av 1960-talet, det vill säga när de väl utvärderat Kuba-krisen, verkligen skulle kunna överväga kärnvapen användning ännu en gång. Det är en svår fråga. Det finns inga helt tillförlitliga ryska källor. Bo Hugemark behandlar frågan²⁵ och tar bland annat upp de uppgifter som framkom under 1990-talet, när de sovjetiska trupperna lämnat Östeuropa, och dessa länders forskning började skriva om de tidigare planerna och övningarna. Hugemark skriver: ”... när krigsplaner uppdragats vilka byggde på en massiv insats av taktiska kärnvapen som en stormeld för markoffensiv och landstigningsoperationer.” I essän *A Landing Operation in Denmark*²⁶ sägs det att man skulle sätta in en 0,5- megatons- bomb bland annat mot Köpenhamn, som naturligtvis skulle haft viss verkan in över sydvästra Skåne. Vidare skulle kemiska vapen användas som förbekämpning av strandförsvaret av Köge bukt.

Nu behöver det med automatik inte ha varit så. En svensk arméofficer som genomgått den ryska generalstabsakademien för utländska officerare har berättat för mig att den ryska militären använde en speciell metod för framräkning av understödsbehovet, som till slut kunde omsättas antingen i kärnvapen eller konventionellt artilleri, beroende på vilket det politiska beslutet blev.

När det avgörande beslutet skulle fattas borde ett lands ledning tänka sig för flera gånger om vad beslutet skulle innebära för dettas folk. Sovjet förklarade i mitten av 1960-talet att man inte skulle vara den första att använda kärnvapen. Det behöver ju inte vara till något förpliktigande, men samtidigt gav de ut ett nytt reglemente för konventionell krigföring. Den till USA avhoppade Arkadij N. Sjevtsjenko, som fram till 1973 arbetade åt Gromyko, skriver att ”... de sovjetiska ledarna är övertygade om att deras seger kommer som en följd av det mänskliga samhällets utveckling. Och om de kan skynda på den processen genom några små begränsade konventionella krig, så mycket bättre. Jag känner bara till ett tillfälle då ett kärnvapenanfall överhuvudtaget har diskuterats, nämligen 1969 vid tiden för de sovjetisk-kinesiska gränsförhandlingarna, då Kinas kärnvapenkapacitet inte utgjorde något verkligt hot.”

Nato antog 1967 den nya doktrinen *Flexible response*, som innebar att man i varje fall inte skulle börja försvara sig med kärnvapen, utan tillgripa det först om Sovjet använt det eller man inte hade någon annan möjlighet att försvara sig. Å andra sidan hade man kärnvapenminor bland annat i Fuldagapet. Jag har, liksom Hugemark, svårt att se ”... den amerikanske presidenten riskera Harmagedon för Hamburg”! Och inom Nato fattades det kollektiva beslutet med denne som slutligen avgörande vad gällde användning av kärnvapen.

Att Pentagon tänkt på risken av att ett krig med taktiska kärnvapen i Europa, kanske utlöst av Flexibel response, kunde eskalera och inbegripa Nordamerika framkom vid ett PHP-möte i Stockholm våren 2006, organiserat av SIPRI. Vid mötet ställde en amerikansk general frågan vad Sovjet hade gjort om ett Europakrig utvecklat sig till ett kärnvapenkrig? Hade man då satt in strategiska vapen mot USA? Svaret från de ryska deltagarna

var ja – två gånger! Två av de militära baltiska källor jag hade för min ubåtsbok sade att de var av samma uppfattning.

Olof Palme sade en gång i slutet av 1960-talet att ett kärnvapenkrig skulle bli så kort att Sverige inte borde dras in i det. Sådana uttalanden, tillsammans med stormakternas deklARATIONER, ledde till att den svenska armén i samband med förkortningen av grundutbildningen en bit in på 1970-talet levde dåligt upp till den tidigare skyddsutbildningen avseende de okonventionella stridsmedlen. Skogrand och Tamnes, vars *Fryktens Likevekt* återopats tidigare, har i en senare artikel för ”Institutt for Forsvarsstudier” skrivit om mer detaljer vad gällde Norge, *Atomvapenpolitiken och de militära förberedelserna*. Denna har till viss del använts i det föregående. Här vill jag endast konstatera att de också skriver: ”Fra 70-talet og framover ble dessuten denne atomkomponenten gradvis skjøvet i bakgrunnen til fordel for konvensjonell virksomhet.”

Slutligen vill jag rikta blickarna på det som kallades Operation RYAN (eller RJaN) i början av 1980-talet, då sovjetiska stridsflygplan i Östeuropa under mer än en veckas tid stod laddade med kärnvapen. (Betyder ju dock inte att Sovjet avsåg bryta sin försäkran om ”not first use”.) Olof Santesson skriver om RJaN.²⁷ Vill Ni veta mer finns det rikliga texter om detta på internet. Det finns också en sentida tysk TV-serie. Frågan är om detta inte var den största risken för krig mellan stormakterna eventuellt med användning av kärnvapen under hela ”kallakriget-perioden”. Å andra sidan (förutom Sovjets straffexpeditioner till deras satellitstater) kan vi väl tacka kärnvapnen för att vi inte haft något krig mellan stater i Europa över huvud taget?

Författaren är general, tidigare överbefälhavare och ledamot av KKrVA.

Noter

1. Artéus, Gunnar och Zetterberg, Kent (red): *Realism eller illusion. Svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget*, FOKK nr 50, Printfabriken, Karlskrona 2016.
2. Ibid, s 29.
3. Essän ... *secret matters not so far disclosed* ..., i Militärhistoriska avdelningens, MHS serie om det andra världskriget, tredje boken *Vårstormar*, Probus 1995, s 128.
4. Purnell, Sonia: *Clementine Churchill*, Historiska media, ScandBook AB, Falun 2016, s 209
5. Gustafsson, Bengt: *Erlander och den besvärliga neutraliteten*, KKrVAHT:s särtryck ur nr 1/2012, s 5ff.
6. Skogrand, Kjetil och Tamnes, Rolf: *Fryktens likevekt*. Tidens norska förlag, 2001, s 80f.
7. Op cit, Artéus, Gunnar och Zetterberg, Kent, se not 1, Fältström, s 66.
8. Gustafsson, Bengt: *Det sovjetiska hotet mot Sverige under det kalla kriget*, FOKK nr 12, s 35 och 93. Ursprungliga källor: *Danmark under det kolde krig. Den säkerhetspolitiska situationen 1945–1991*, Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS), Köpenhamn 2005, s 604 samt PHP (se not 11 nedan).
9. På 1970-talet bestämde statsmakterna sig för att vi p g a nya folkrättsbestämmelser inte längre behövde räkna med terrorbombning av befolkningen. Naivt, i varje fall gällande Sovjets krigföring.
10. Ungefär tio enligt Neutralitetspolitikkommissionens betänkande: *Om kriget kommit...*, SOU 1994:11.
11. Parallel History Project. Ett projekt administrerat av Swiss Federal Institute of Technology i Zurich. Vojtek Mastny, USA, har varit projektets koordinator. Vid skrivtillfället gick det inte att nå deras hemsida, som i varje fall tidigare hade adressen *www.php.isn.ethz.ch*. Jag hade bland annat en engelsk version av vår ubåtsfråga liggande där.
12. Det kanske bör beaktas att källorna var ryska, en general, expert på kärnvapenstrategi, samt en som ömsom kallades överste eller professor, som kan tänkas motsvara de operationsanalytiker från FOA vi hade i staberna på min tid.
13. Op cit, Santesson, Olof, se not 1, s 32.
14. Björemans, Carl: *Var vi redo*, SMB 2013, s 86.
15. P g a förbandsomsättnings- och repetitionsövningssystemen fick de övade brigaderna delvis sammansatta av stridande bataljoner från olika brigader, vilket Björemans klagar på. Politikerna ville av förklarliga skäl att de vanliga värnpliktiga inte skulle kallas in för rån det fjärde året efter grundutbildningen.
16. Op cit, Zetterberg, Kent, se not 1, s 151.
17. Op cit, Gustafson, Bengt, se not 8.
18. Beträffande uttrycket ”maritima försvars-zonen” se FOKK nr 12, s 33, kapitel 7. *Inringningen* och bild 6. Tillsammans med Zetterberg gav jag tillstånd åt SMB att ge ut en ny utgåva av denna bok 2014. Tyvärr hade de inte lämnat den för korrekturläsning till mig, för på s 90 har de ändrat ”sådana stridskrafter” (hänvisande till flygstridskrafter i texten före) till ”arméstridskrafter”. Redaktören trodde kanske att alla arméofficerare såg den stora armén i alla situationer som avgörande för att det svenska försvaret kunde verka krigsavhållande.
19. Se citat av Nils Swedlund från 1949 i särtrycket från KKrVAHT 1/2012, s 7 och på sidan före av Erlander, som tydligen förstod hur det var i verkligheten med sina erfarenheter från 1943-45.
20. KKrVAHT, 3. häftet 2011 och 2. häftet 2013.
21. Se Appendix i särtrycket!
22. FOKK nr 12, s 96f: *Ronald Reagan, a moon-calf of most American Intellectuals /för att inte säga svenskal, was suprisingly correct in his assessments of relative health of the Sovjet regime. "The years ahead will be great ones for our country, for the course of freedom and spread of civilization," he told at Notre Dame University in May 1981. "The West will not contain communism, it will transcend communism. We will not bother to denounce it, we'll it as a sad, biizarre chapter in human history whose last pages are even now being written.*
23. Se särtryck ur KKrVAHT, 1. häftet 2012, Appendix, om flygkorridorer.
24. Se en längre text i FOKK nr 12, s 43ff.
25. Op cit, se not 1, s 107f.
26. Se FOKK nr 12, s 93, där en not hänvisar till en essä i PHP hemsida. PHP beskrivs i not 11 ovan.
27. Op cit, se not 1, s 30.